

Divatszalon Auschwitzban.

A haláltábor varrónőinek igaz története.

(Ford. Kenyeres Anna) HVG Könyvek, Budapest, 2022. 336 oldal.

Lucy Adlington társadalomtörténész, a York-i Egyetemen szerezte mesterdiplomáját középkortudományból. Divattörténészként főként a két világháború alatti öltözködésről jelentek meg munkái,¹ emellett ő az egyik létrehozója a *History Wardrobe* („Történelmi Ruhatár”) elnevezésű kezdeményezésnek,² amely az Egyesült Királyságban tart történelmi divatbemutatókat és kiállításokat. Öltözködéstörténettel foglalkozó munkái mellett történelmi regényeket ír.

A *Divatszalon Auschwitzban* című munkájának célja, hogy bemutassa az auschwitzi főtáborban 1943-ban létrehozott szabóműhely történetét, amelyben 15 női fogoly dolgozott. A szalont vezető Fuchs Mártát egy korábbi könyvében is említi,³ és egy ifjúsági regénye ebben a szabóműhelyben játszódott.⁴ A szerző a kötet előszavában leszögezi, hogy ebben az esetben nem regényt írt, minden párbeszédet és jelenetet a túlélők beszámolóit, dokumentumok, tárgyi bizonyítékok, visszaemlékezések támasztanak alá. Ezzel az állításával nem értek teljesen egyet, a könyv a dokumentumregény műfajába sorolható. A hiteles beszámolókat a legtöbb esetben nem hagyja meg a maga nyersségében, hanem az írói szubjektivitást felhasználva jeleneteket és párbeszédet rekonstruál, amellyel már a fikció határát súrolja.⁵ Ugyanakkor nem teljesül teljes mértékben a visszakereshetőség tudományos műveknél fontos elvárása sem, sokszor hiányosak vagy elmaradnak a hivatkozások.

Az előszó Bracha Kohúttal, a szalon utolsó élő dolgozójával való első találkozásával indul, aki a könyv írásakor 98 éves. Ezt követően a kötet 11 fejezetében követhetjük végig azoknak a nőknek a történetét, akik a szabóműhelyben dolgoztak. A szerző a varrónők közül 4 nő történetét emelte ki, akik közül hármat Szlovákiából, egyet Németországból deportáltak Auschwitzba. Így a munka a német és a (cseh)szlovák holokauszt releváns eseményeiről szintén tájékoztatást ad. A háború alatt történtek mellett betekintést kaphatunk a négy nő háború előtti és utáni életébe, de a könyv nagy részét az Auschwitzban történtek adják. Részletes leírást olvashatunk a lágerbeli lét mindennapjairól: kiemelve, hogy mi történt az elkobzott ruhákkal, a leborotvált hajakkal, hogy mibe öltöztették a táborok foglyait. A táborbeli leírásoknál nemcsak a szalonhoz kapcsolódó nők élményeit, hanem más túlélők tanúságtételeit is felhasználta. A varróműhely Hedvig Höss, a táborparancsnok felesége alapította, így a könyvben Hedvig Höss és férjének a történetét ugyancsak végig követhetjük, a megismerkedésüktől kezdve, az auschwitzi villabeli életükön át, egészen a háború utáni sorsukig.

A kötetben a korszak öltözködés- és divattörténetébe is betekintést nyerhetünk. A szerző leírást ad a korabeli textilekről, ezek kereskedelméről, a varrásról és az európai divatvilág működéséről. Többször hangsúlyozta, hogy a nácik tisztában voltak az öltözködés erejével a társadalmi identitás formálásában és a hatalom hangsúlyozásában.

1 Adlington, Lucy 2013: *Great War Fashion. Tales from the History Wardrobe*. Gloucestershire.; Idem. 2019: *Women's Lives and Clothes in WW2. Ready for Action*. Havertown.

2 Hivatalos oldala: <https://www.historywardrobe.com/index.html> (utolsó letöltés: 2024.02.08).

3 Turner, Nan 2021: *Women's Lives and Clothes in WW2. Ready for Action*. Lucy Adlington, Yorkshire, UK: Pen and Sword History, 2019. *Dress. The Journal of the Costume Society of America* (47.) 2. 225–227.

4 Adlington, Lucy 2017: *The Red Ribbon*. London.; Magyar fordítás: Idem. 2020: *A piros szalag*. Budapest.

5 „Tényirodalom” szócikk. In: *Világirodalmi lexikon*. 15. kötet. Budapest, 1993. 315–316.

A német ruhaipar ellenállt a francia irányzatoknak. 1933-ban Joseph Goebbels vezetésével megalakult a Német Divatintézet (Deutsches Modeamt), és még ugyanebben az évben létrejött a Német-árja Ruhaipari Gyártók Munkaközössége (ADEFA) is. Azon túl, hogy befolyásolni akarták a német nők öltözködését, ezen intézmények célja, hogy eltüntessék a zsidókat a divatszakmából. Érezni az író divattörténeti háttérét, ezek a könyv legjobban megírt részei. Végigvezeti az olvasót a propagandától, a bojkottokon és az árjásítás folyamatán át egészen a koncentrációs táborbeli kényszermunkáig.⁶

A könyv sok érdekes információja a végjegyzetbe került, amit a legtöbb olvasó nem biztos, hogy elolvas. „Nincs ismert sírhelye, emlékéét csak a majdaneki megsemmisítő tábor komor emlékműve őrzi.” (73): olvasható Berkovič Bracha bátyjának a sorsáról a főszövegben, miközben a végjegyzetből napra pontosan megtudhatjuk, hogy Emilt mikor gyilkolták meg a haláltábor gázkamrájában. Megítélésem szerint ezt és további releváns, részletesebb leírásokat nem kellett volna ide számúzni. Ezen kívül zavaróak a kötetben az időbeli-térbeli és az emberek története közötti ugrálások.

Fontosnak tartom kitérni a könyv stílusára is. Az Auschwitzba vagy bármelyik koncentrációs táborba került emberek olyan kimondhatatlan szenvedéseket éltek át, amelyeket maguk a túlélők vagy a témához nyúló szépírók is nehezen tudnak az olvasó számára átadni. A tények, a körülmények ismertetése magukért beszélnek, mégis a szerző a tényszerű leírások mellett sokszor dolgozik túlzó, hatásvadász megfogalmazásokkal, amikor a főbb szereplők érzéseiről és gondolatairól ír.

Összességében, az auschwitzi varroda és az ott dolgozók korábban elfeledett története megérdemli, hogy ne merüljön feledésbe. A dokumentumregény, erős pontjai ellenére, a többnyire hatásvadász és pongyola megfogalmazásai miatt mégis inkább egy méltatlan próbálkozás a sorsuk megörökítésére.

Nagy Adél

6 Többek között a C&A és a Spiesshofer&Braun (ma Triumph) rabszolgamunkával gyártott ruhákat, a C&A 1944-es bevételének a negyede a lódzi gettóban előállított ruhák eladásából származott.